

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**SROVNÁNÍ FILMOVÝCH ADAPTACÍ
KNIŽNÍ PŘEDLOHY
POUŠTÍ A PRALESEM
OD HENRYKA SIENKIEWICZE**

**COMPARATIVE STUDY OF FILM
ADAPTATIONS OF NOVEL
IN DESERT AND WILDERNESS
BY HENRYK SIENKIEWICZ**

VYPRACOVALA: Simona Bernatíková

VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Izabela Szulc - KSO

2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 12. 04. 2016

podpis

Děkuji Mgr. Izabele Szulc, za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

podpis

Obsah

ÚVOD.....	5
1 HENRYK SIENKIEWICZ – ROMÁN POUŠTÍ A PRALESEM.....	6
1.1 Henryk Sienkiewicz	6
1.2 Kniha Pouští a pralesem.....	8
1.3 Filmové adaptace literárních děl	16
2 ŽIVOT A TVORBA REŽISÉRŮ	19
2.1 Władysław Ślesicki	19
2.2 Gavin Hood	20
3 ADAPTACE WŁADYSŁAWA ŚLESICKÉHO Z ROKU 1973.....	22
3.1 Adaptace režiséra Ślesického	22
3.2 Porovnání filmu s knihou.....	23
4 ADAPTACE GAVINA HOODA Z ROKU 2001	26
4.1 Adaptace režiséra Hooda	26
4.2 Porovnání filmu s knihou.....	28
5 SROVNÁNÍ OBOU ADAPTACÍ	33
ZÁVĚR.....	36
Seznam literatury	37
Abstract	40
Anotace	41

ÚVOD

Častým motivem filmů jsou původní literární díla, převážně romány. Filmy natočené podle těchto literárních předloh se nazývají filmové adaptace. Bakalářská práce se věnuje srovnání dvou filmových adaptací natočených podle knižní předlohy Henryka Sienkiewicze *Pouští a pralesem*, který byl a stále je velice uznávaným polským spisovatelem. *Pouští a pralesem* je jeho jedinou dobrodružnou knihou určenou dětem a mládeži, kterou splnil povinnost romanopisce, jak sám tvrdil, napsat alespoň jednu knihu pro děti.

Henryk Sienkiewicz byl velkým polským spisovatelem, nositelem Nobelovy ceny za literaturu. Velkou část jeho díla představovaly historické romány. Román *Pouští a pralesem*, který byl posledním románem, jenž vyšel za jeho života, byl zcela ojedinělým dílem v jeho tvorbě. Jelikož jde o dobrodružný román pro mládež, bylo jen otázkou času, než ho někdo převede na filmové plátno. Nakonec byl tento román zfilmován dvakrát a to Władysławem Ślesickým a Gavinem Hoodem. Obě adaptace dělí 27 let a každý režisér ke zfilmování přistoupil jinak.

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy těchto dvou filmových adaptací z hlediska podobnosti s románem provést porovnání obou filmových adaptací navzájem. V bakalářské práci byly použity metody analýzy a komparace.

Nejprve se zabývám spisovatelem samotným, jeho tvorbou, která je známa po celém světě, ale především zde analyzuji knihu *Pouští a pralesem* a to z pohledu historického zasazení do doby konce 19. století v Africe, hlavních a vedlejších postav románu a děje knihy. Dále jsem zanalyzovala pojem filmová adaptace.

V další části jsem se zaměřila na režiséry Władysława Ślesického a Gavina Hooda, jejich základní životní data a události, které ovlivnily jejich život a tvorbu. Poté jsem analyzovala adaptaci Władysława Ślesického, jeho postoje k filmu, herecké obsazení a v neposlední řadě jsem porovнала film s knihou a jejich rozdíly. Podle stejného schématu jako u filmové adaptace Ślesického jsem zanalyzovala filmovou adaptaci Gavina Hooda. V poslední části práce jsem se zaměřila na obě adaptace samotné a porovнала rozdíly mezi nimi.

1 HENRYK SIENKIEWICZ – ROMÁN POUŠTÍ A PRALESEM

1.1 Henryk Sienkiewicz

Henryk Adam Alexandr Pius Sienkiewicz byl významným polským spisovatelem a publicistou. Narodil se 5. května 1846 ve Woli Okrzejské a zemřel 15. listopadu ve Vevey ve Švýcarsku. Pocházel ze šlechtické rodiny a do svých dvanácti let žil na venkově, poté se přestěhoval do Varšavy, kde začal studovat na gymnáziích. Roku 1866 zahájil své vysokoškolské studium, studoval na lékařské, právnické a filologické fakultě, avšak roku 1871 opustil studia bez složení závěrečných zkoušek. Již v době studií působil jako žurnalista.¹ Od roku 1874 byly publikovány jeho týdenní fejetony v novinách *Gazeta Polska* pod pseudonymem Litwos.²

V roce 1872 Sienkiewicz napsal první velký román *Na zmar*, jenž získal velký ohlas u kritiků, kteří si tak všimli jeho literárního nadání. V časopise *Niwa*, který zakoupil společně s kamarády, vyšly tři jeho novely: *Starý sluha* (1875), *Hania* (1876) a *Selim Mirza* (1877).³

V roce 1876 spolu s kamarády odjel do Severní Ameriky, kde působil jako korespondent polského deníku *Gazeta Polska* a jeho dopisy z výletu do Ameriky byly otištěny v tomto deníku pod názvem *Listy z cest po Americe*.⁴ V roce 1879 se Sienkiewicz vrátil do vlasti, kde bydlel ve Varšavě a živil se jako novinář. Oženil se s Marií Szetkiewicz, která byla jeho velkou láskou, měli dvě děti, ale v roce 1885 jeho žena zemřela na tuberkulózu. Sienkiewicz se po smrti své první ženy opět oženil, ale manželství nevydrželo ani svatební cestu, ze které se Sienkiewicz již vrátil sám.⁵

Spisovatel začal roku 1883 psát svoji světoznámou, historickou Trilogii, která tvoří jeden umělecký celek, odehrává se v 17. století a jejím předmětem jsou boje polské šlechty proti nepřátelům. Jednotlivé postavy procházejí všemi třemi díly, kterými byly:

Ohněm a mečem (1883-1884) – kde popisuje boj proti povstalcům Bohdana Chmelnického,

¹ Henryk Adam Alexandr Pius Sienkiewicz [on-line]. cit. 2016-02-18. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/sienkiewicz>.

² MAJCHROWSKI, S. *Pán Sienkiewicz*. str. 56, 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1977.

³ GRABOWSKA, M. *Mały słownik pisarzy polskich*. str. 184, 3. vyd. Warszawa: Wiedza powszechna, 1972.

⁴ MAJCHROWSKI, S. *Pán Sienkiewicz*. str. 94, 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1977

⁵ WACNIK, M. *Srovnání dvou českých překladů Sienkiewiczzowa Quo vadis*. str. 12, Diplomová práce, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 2010.

Potopa (1886) – boj proti švédským nájezdům,

Pan Wolodyjowski (1887-1888) – boj proti Turkům.⁶

První část Trilogie Ohněm a mečem byla čtenáři velice vřele přijata a zároveň byla důvodem celonárodní diskuze na téma literatury a historie.

Po smrti své první ženy Sienkiewicz hodně cestoval, kdy nejdřív navštívil Konstantinopol, Atény a jižní Itálii a poté se přesunul do Španělska. V roce 1890 se vydal na velmi dlouhou a nebezpečnou cestu do Afriky. Své zážitky zaznamenával a zasilal odtamtud do novin. Zkušenosti a zážitky z Afriky o mnoho let později zužitkoval při psaní románu pro mládež Pouští a pralesem. Po návratu do Polska spisovatel publikoval dva romány: Bez dogmatu (1891), kde varoval před úpadkovou atmosférou století, a Rodina Polaneckých (1895), kde vytvořil vzor podnikavého hrdiny pro šlechtickou mládež. Tento román se však stal terčem velké kritiky, neboť prý byl velmi konzervativní a zároveň podporoval bohaté obyvatelstvo.

Spisovatel se svým dalším románem Quo vadis? (1896) vrátil k historickým tématům, když s podivuhodnou znalostí problémů doby císaře Nerona popsal jeho vládu, pronásledování prvních stoupenců Ježíše Krista a nástup křesťanství. Kniha čerpala ze společných křesťanských kořenů evropské kultury a zřejmě díky tomuto se tak proslavila po celém světě. Sienkiewicz obdržel za tento román v roce 1905 Nobelovu cenu za literaturu.⁷

V roce 1900 spisovatel napsal román Křižáci, který byl velkým dvoudílným dílem, jenž líčil boje Poláků a jejich spojenců (mimo jiné Jana Žižky z Trocnova) proti výpadům řádu německých rytířů.

V roce 1911 se rozhodl napsat knihu pro děti. V dopise, který napsal Wandě Ulanowské, třináctileté dceři jeho přátel z Krakova, uvádí: „Protože každý romanopisec má povinnost, podle mého mínění, alespoň jednou za život napsat něco pro děti, rozhodl jsem se začít a do Nového roku 1911 skončit román s názvem Příhody dvou dětí ve střední Africe. Bude tam vystupovat polský chlapec, anglická dívka a kromě toho Beduíni, Arabové, černošští lidožrouti, a kromě nich sloni, krokodýli, lvi, hroši atd. Chci to napsat tak, aby knihu mohli číst se zvědavostí nejen děti, ale i třináctileté slečny

⁶ *Životopis – Henryk Sienkiewicz* [on-line]. cit. 2016-02-20. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/henryk-sienkiewicz#cv>.

⁷ WACNIK, M. *Srovnání dvou českých překladů Sienkiewiczowa Quo vadi.s* str. 12, Diplomová práce, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 2010.

a dokonce i dospělí.”⁸ V dopise Sienkiewicz hovoří o dobrodružném románu Pouští a pralesem, který v roce 1911 vydal. Kniha pojednává o dobrodružství dvou dětí v severní Africe, kterou sám Sienkiewicz procestoval. V roce kdy byla kniha napsána, panoval v Africe klid, jelikož většina území v té době byla pod nadvládou Anglie, která měla nejsilnější koloniální armádu a loďstvo. V této době byly africké národy málo vyspělé a neměly silné politické uvědomění a stěží se mohly domáhat vlastní správy země. Sienkiewicz proto využil rušného roku 1885, kdy začalo povstání v Súdánu proti Angličanům, jako motivu jednotlivých zápletek knihy. Při psaní románu Pouští a pralesem Sienkiewicz silně ovlivnila Slatinova kniha Oheň a meč v Súdánu, ve které Slatin⁹ vykresluje počátky povstání, jak přestoupil na islám, aby povzbudil Súdánské bojovníky a později jak se stal hlavním poradcem Mahdího. Pokusil se o útěk ze Súdánu, ale byl chycen a uvržen do vězení, kde strávil 10 let. Poté uprchl do Egypta, kde napsal výše uvedenou knihu, která očerňuje mahdisty. Tato kniha také velmi ovlivnila veřejné mínění tehdejšího koloniálního světa a stala se „nejúčinnější propagací anglických příprav na vpád do Súdánu“.¹⁰

Po vypuknutí 1. světové války v roce 1914 odjel Sienkiewicz do Švýcarska, kde začal organizovat pomoc polskému lidu zasaženému válkou a působil v Generálním výboru pomoci obětem války v Polsku.¹¹ 15. listopadu 1916 Sienkiewicz zemřel ve švýcarském Vevey. V roce 1924 byly, z iniciativy Stanislawa Libického předsedy varšavského Svazu spisovatelů, převezeny Sienkiewiczovy ostatky po osmi letech do Varšavy a uloženy do krypty katedry Svatého Jana.¹²

1.2 Kniha Pouští a pralesem

Kniha Pouští a pralesem je dobrodružnou knihou určenou dětem a mládeži. Ke zpracování bakalářské práce byl použit český překlad knihy Pouští a pralesem od Karla

⁸ MAJCHROWSKI, S. *Pán Sienkiewicz*. str. 342, 1.vyd. Bratislava: Tatran, 1977.

⁹ *Rudolf Karl, baron von Slatin* – (1857 – 1932) rakouský šlechtic, ve světě známý jako Slatin paša. Jmenován generálním guvernérem Dary v roce 1879, 1881 guvernérem záposudánského Darfuru. Vynikal organizačními a velitelskými schopnostmi, které aktivně využil v pomoci Angličanům v boji proti mahdistům, zvláště při tažení lorda Kitchenera do Súdánu.

¹⁰ *Henryk Adam Alexandr Pius Sienkiewicz* [on-line]. cit. 2016-02-18. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/sienkiewicz>.

¹¹ *Životopis – Henryk Sienkiewicz* [on-line]. cit. 2016-02-20. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/henryk-sienkiewicz#cv>.

¹² *Henryk Sienkiewicz* [on-line]. cit. 2016-04-20. Dostupné z: http://niniwa22.cba.pl/psb_henryk_sienkiewicz.htm.

Málka.¹³ Román vznikl v době, která byla obdobím apatie a poklesu národního vědomí, protože koncem 18. století ztratilo Polsko státní samostatnost, když si ho mezi sebe rozdělily carské Rusko, Německo a Rakousko. Tento stav trval až do roku 1918, kdy byla Polsku navracena státní samostatnost. V této nelehké době se však někteří snažili probudit národního ducha a pozvednout národní myšlení. Byly zakládány první skautské spolky podle anglického vzoru a ve vydané příručce Skauting polské mládeže se připomínal jako vzor skauta Staš Tarkowski z románu Pouští a pralesem. K tomu časopis Skaut napsal, že kdyby již nebyly stanoveny zásady skauta, mohlo by se využít úryvků z této africké epopoje.¹⁴

Děj knihy je zasazen na území tehdejšího Egypta a Sudánu a odehrává se v roce 1884, kdy v Súdánu vypuklo povstání Muhammada Ahmada, v knize Mahdího, proti koloniální nadvládě Anglie a Egypta. Po začátku povstání v roce 1884 byl v lednu 1885 dobyt Chartúm, hlavní město Súdánu, a britský guvernér byl zabit. Záchranná expedice, která měla obráncům Chartúmu pomoci, dorazila o dva dny později do již dobytého města. Výprava k potlačení povstání pak byla vyslána až v roce 1898, kdy zvítězila nad povstalci v bitvě u Omdurmanu. Súdán, který byl před povstáním, v područí egyptských chedívů (osmanských vícekrálů), však po poražení povstání nebyl navrácen Egyptu, ale stalo se z něj britsko-egyptské kondominium.¹⁵

Mahdího povstání je pozadím celého příběhu, důvodem, proč byli zajati Evropané, které jel Smajn vykoupit atd. Dále o Mahdího povstání hovořil pan Rawlison, když Stašovi odpověděl na dotaz, proč se egyptská vláda zmocnila všech území ležících na jih od Nubie a zbavila tak místní obyvatelstvo svobody. Pan Rawlison mu vysvětlil, že egyptská vláda tak činila z popudu Anglie, která rozšířila na Egypt svůj protektorát a ve skutečnosti tam vládla, přičemž místní obyvatelstvo nezbavila svobody, ale naopak ji vrátila státním a snad miliónům lidí. Zdůvodnil to snahou zamezit neustálým krutým bojům o dobytek a potírat obchod s otroky. To se podle pana Rawlisona nelíbilo některým obchodníkům s otroky a mezi nimi se našel Muhamed Ahmed, zvaný Mahdí a vyhlásil svatou válku za pravou víru v Mohameda.

Sienkiewicz psal tento román v době, kdy již byl v Egyptě klid, který byl dosažen po ustavení loutkové vlády řízené Angličany. Pokud si představíme, že tehdejší svět byl

¹³ SIENKIEWICZ, H. *Pouští a pralesem*. Třebíč: Akcent-Blok, 2000.

¹⁴ NOFER, A. *Henryk Sienkiewicz*. str. 354, Warszawa: Wiedza powszechna, 1959.

¹⁵ Wikipedie, *Britské impérium* [on-line]. cit. 2016-03-15. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Britské_impérium.

informován o Mahdího povstání a jeho krutostí skrze osobní vzpomínky Slatina, je zřejmé, že se obyvatelům tehdejší Evropy zdála nadvláda „ušlechtilých“ Angličanů přijatelnější než barbarské vyvražďování původních obyvatel navzájem. To je však v příkrém kontrastu se střetem mahdistů s Angličany vedených lordem Kitchenerem ve Fašódě, kdy byli kulometry postříleni všichni mahdisté, aniž by byl zabit jediný Angličan.¹⁶

Děj knihy

Děj knihy lze rozdělit na čtyři základní části. Ty jsou rámovány základními dějovými zvraty příběhu, po kterých dochází k nové dynamice příběhu.

V první části se seznamujeme jak s hlavními a vedlejšími postavami příběhu, tak s prostředím Egypta konce 19. století. V této části je čtenář uveden do této doby a seznámen s Mahdího povstáním a zjišťuje důvody, proč se Fatma rozhodla nechat unést Staše a Nelu za pomoci sluhy jejich otců Chamise. Je zde zdůrazněn prvek sounáležitosti jednotlivých příslušníků kmene, která vede Chamise k únosu dětí, přestože je má velmi rád a díky jejich otcům, u kterých je zaměstnán jako sluha, se má dobře. Tento moment je zásadní informací, která vysvětluje i chování dalších postav, které slepě následují pokyny svých vůdců či příbuzných. To bylo nutné pro pochopení příběhu pro běžné čtenáře v Evropě, kteří nebyli seznámeni s kmenovými zvyky černošských Afričanů a Arabů. Postavy otců Staše a Nely, pana Tarkowského a Rawlisona jsou zde vykresleny jako postavy milujících otců – vdovců, kteří se po smrti svých manželek věnují práci a svým dětem. Oba jsou zaměstnanci egyptské vlády a řídí a dozorují výstavbu Suezského průplavu, což jen dokresluje situaci technické nadvlády Evropy nad Afrikou.

Otcové dětem sdělili, že o Vánočních prázdninách pojedou s nimi do pouště pod stany poblíž el-Medínet a děti jsou nadšeny. Otcové však museli krátce po příjezdu dětí odjet na kontrolu stavby Suezského průplavu a tehdy začala příprava únosu dětí Chamisem. Ten přesvědčil Staše, aby se vydali za otci do Vádí Rajjánu, že na ně čekají a tak se vydají vlakem za nimi. Poté co vystoupili na stanici el-Gharaku v poušti, nastoupili na velbloudy Idrise a Gebra a jeli do pouště. Zde Staš pochopil, že byli uneseni a stejně tak to pochopili i otcové. Tímto končí první část knihy.

¹⁶ Historie.cs *Belle Époque. Jak se žilo na přelomu 19. a 20. století* [on-line]. cit. 2016-04-09. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1055549-belle-epoque-jak-se-zilo-na-prelomu-19-a-20-stoleti>.

V druhé části knihy jeli únosci Idrís, Gebr a Chamis dál do pouště směrem na Chartúm. Tato část knihy popisuje utrpení dětí při cestě i neutuchající snahu Staše uniknout ze zajetí. Pro Staše je však hlavní prioritou ochránit Nelu a tak i když musí trpět, snaží se alespoň obměkčit Chamise, aby pomohl Nele lépe snášet útrapy cesty. Staš má nepochybnou výhodu v tom, že rozumí všem okolo, neboť ovládá několik jazyků. V průběhu cesty do Chartúmu zažijí písečnou bouři a setkání s hadem, obě tyto události si únosci spojují s nadpřirozenými silami. Staš se snaží získat náboje a pušku, aby zabil únosce, tuto akci mu však zhatí Saba. Tento pokus mu nevyjde, nicméně únosci v čele s Idrísem pochopí, že tento mladý chlapec je pro ně nebezpečný. Ve Stašovi roste přesvědčení, že není jiné cesty, než únosce zabít a proto vymyslí past, kdy přesvědčí Idríse, že ho naučí střílet ze své pušky, která je moderního typu a Arabové ji neumějí ovládat. Irdís váhal, ale poté souhlasil, jelikož ho lákala možnost získání převahy nad Stašem, když by se naučil používat jeho moderní zbraně. Při střílení na kamení, chtěl Staš zastřelit Irdíse, ale v tom se objevili bojovníci na koních, což Stašovi zhatilo plány.

Po čtrnácti dnech karavana překonala poušť, vstoupila na území dobyté Mahdím a krajina se změnila v step. Po dalším putování dorazili do Omdurmánu, neboť Chartúm byl po dobytí Mahdím zničen. Zde Sienkeiwicz popisuje velmi realisticky dobyté město, které „ačkoliv od útoku uplynul již měsíc, byly kolem hradeb všude patrné stopy bojů“. Syrový popis zničených domů, čtyři sta mrtvol, které nikdo nepohřbil a šedé ještěrky, které pobíhají mezi mrtvolami, jen dokreslují temnou atmosféru města. Ve městě byl hlad a děti viděly mnoho lidí s useknutými končetinami, což byl trest za sebemenší prohřešky. Pak uviděly na bambusu naraženou lidskou hlavu a dozvěděly se, že to byla hlava generála Gordona. To Staše šokovalo a vyvrátilo jeho přesvědčení, že všemocná Anglie se vždy postará o své obyvatele. Toto prozření autor přenesl i do další úvahy Staše, kdy se mu jeho představa, že je bude hledat a zachraňovat celá armáda Anglie, rozplynula.

Dalším významným momentem je setkání dětí s Mahdím. Setkání zprostředkuje Řek, který se obrátil na islám, aby si zachránil život po dobytí Chartúmu, Mahdí využíval jeho služeb. Řekovi se zželelo dětí a snažil se jim pomoci, Staše přesvědčoval, aby před Mahdím přijal islám jako svou víru, že to by jim zachránilo život. Staš to před Mahdím odmítnul a ten se rozhodl je odeslat do Fašódy za Smajnem. Přestože se Řek rozhořčil na Staše, že nedodržel jím dané instrukce a ohrozil ho i sebe, Staše obdivoval za jeho odvahu a sehnal jim nějaké jídlo a hlavně chinin, který byl životně důležitý pro slábnoucí

Nelu. Idrís onemocněl a nebyl schopen cesty a tak se na cestu s dětmi vydal Gebr, Chamis a velbloudáři.

Příběh dále pokračuje cestou do Fašódy, která je však ještě v horším stavu než Omdurmán. Cesta trvala šest týdnů a cesta ve vlhkém a parném podnebí pralesa byla nebezpečná pro Nelu. Když ve Fašódě nenašli Smajna, vydali se po jeho stopách dále do buše. Putovali devět dnů a narazili na lva, který jim zatarasil cestu vyschlým korytem řeky. Gebr se ho chtěl zbavit předhozením otroků a útekem, přičemž cestou by mu předhodili i děti. Staš ho však přesvědčil, aby mu dal pušku, že lva zabije. Tak se i stalo, pak však obrátil pušku proti Gebrovi, Chamisovi a dalším dvěma Arabům a zastřelil je. Přitom myslel na to, že by je Gebr podřezal a předhodil lvovi. Touto událostí končí únos Staše a Nely.

V třetí části se Staš, Nela a dva otroci, které Mahdí věnoval za únos Irdísovi, Kali a Mea, vydali dále od Fašódy ve snaze najít území pod nadvládou Angličanů, či alespoň mimo dosah Mahdího. Celá tato část je charakterizována barvitým jazykem autora, jakým popisuje okolní přírodu. Zabitím únosců se jich Staš zbavil, tímto však musel převzít úlohu vůdce této malé skupiny a dovést je zdravé a živé do cíle. Putovali krajinou a Staš se snažil zajistit dostatek kvalitní stravy hlavně pro Nelu, aby neonemocněla zimnicí a preventivně ji dával chinin. Zde je rovněž patrná zeměpisná orientace Staše, který přemýšlel, jako cestu zvolit, aby se vyhnuli Smajnovi a zároveň narazili na pomoc. Ve chvíli kdy objevili uvězněného slona, Kali ho chtěl zabít na jídlo, Staš aby mu ukrátil trápení, ale Nela byla proti a chtěla ho zachránit. Tato pomoc slonovi se pak projevila v další části knihy, kdy s nimi osvobozený slon putoval pralesem. Děti se ubytovaly ve vykotlaném stromě, který Staš označil tabulkou s nápisem Krakow, což bylo odkazem na jeho polský původ. Nela posléze onemocněla zimnicí a Staš byl zoufalý, ale Kali mu oznámil, že zahlédl kouř. Přes veškerou snahu Staše, Nela prodělala dva záchvaty zimnice a Staš se rozhodl, že půjde k ležení, které je kolem ohně, jehož kouř zahlédl Kali. Zde autor staví Staše před nepříjemné rozhodnutí, zdali čekat na třetí záchvat zimnice u Nely, který by pro ni mohl být smrtelný, nebo jít k ležení kolem ohně, přičemž nevěděl, kdo ho tam uvítá a není-li to Smajn a jeho lidé. Staš odmítl nabídku Kaliho, že by šel s ním, a nařídil mu zůstat. Kdyby se nevrátil a Nela zemřela, měl ji zanechat ve stromě a udělat kříž z bambusu. Zde je opět odkaz na silnou křesťanskou víru Staše.

U ohně se Staš setkal s Lindem, který byl smrtelně zraněn, ale měl chinin a dostatek střeliva. Linde poradil Stašovi s další cestou a poté co zemřel, postavil mu Staš

s Kalim mohly z kamení a na ní kříž. Předtím však pokřtil všechny černochoy, kteří dělali doprovod Lindemu a umírali na spavou nemoc. Zde je opět zřetelný křesťanský motiv. Jejich čtveřici doplnil sluha Lindeho Nasibu, poté uvolnili slona a putovali dál na jih. Dorazili až na horu, kterou Staš pojmenoval po Lindem. Na vrcholu hory byla vesnice z chatrčí, která však byla liduprázdná. Staš se snažil vysílat draky z rybích měchýřů, které měly informovat nálezce o jejich existenci a putování. Staš s Nelou, Kalim, Meou a Nasibem putovali dál buší. V jedné vesnici, kterou navštívili, vyhnali „zlého ducha“, kterého představoval buben, který vydával ječící zvuky, jichž se vesničané báli a šaman je jimi ovládal. Toto lze považovat za prvek osvěty, který vyvrací víru domorodců v duchy. Po opuštění vesnice se vydali směrem k jezeru, kde žil kmen Va-himů, kterého členem byl Kali. Zastihli je však v boji se Sambury a pomohli Va-himům zvítězit. Zde se opět projevil Stašův odpor k zabíjení, kdy nedovolil zabít Fumbu, syna vládce Samburů.

Poté se vydali na další cestu, na které je doprovodil Kali se svými poddanými a aby si zajistil, že Fumbu mezitím nepřevzme vládu, vzal jej sebou. Výprava se postupně opět dostala do pouště, kde jim začala docházet voda. Doprovod v čele s Kalim cítil, že smrt přichází. V tom příběhl Saba a začal tahat Staše za rukáv. Staš spatřil v dáli záblesk a tak vystřelil raketu, kterou měl od Linda. Za chvíli zahlédl raketu i z druhé strany a tak vyskočil na koně, vzal Nelu a uháněli směrem k záblesku. Tak se setkali s kapitánem Glenem a doktorem Clarym a byli zachráněni. V poslední části knihy je popsán návrat z pouště a rekonvalescence na úpatí Kilimandžára před shledáním dětí s otci. Tam Staš vytesal do skály nápis – Ještě Polsko nezhynulo... To udivilo Angličany, proč tam nevytesal své jméno, čímž Sienkiewicz podtrhl národní cítění Staše. Děti se vrátily do Port Saidu lodí a po shledání s otci, jim museli vyprávět celé putování. Zde je zajímavý moment, kdy Staš vyprávěl o putování a pak se dostal k situaci, kdy zabil Gebra a jeho společníky. Staš se zarazil a čekal od otce rozhřešení a ten mu ho dal, když mu sdělil, že člověk nesmí zabít člověka, ale když někdo ohrožuje jeho vlast, život matky, sestry či jiné ženy, nemá váhat a nemusí mít výčitky. V úplném závěru knihy je ve zkratce popsán další život obou mladých hrdinů.

Hlavní postavy

Staš Tarkowski - Staš je synem hlavního inženýra Tarkowského, který spolu s panem Rawlisonem, otcem Nely, který je jedním z ředitelů společnosti, která pracuje na prohloubení a výstavbě Suezského průplavu v Egyptě. Oba otcové jsou zároveň vdovci a vychovávají obě děti společně. Staše a Nelu pojí velmi silné citové pouto, Staš drží nad Nelou jakousi ochrannou ruku. Na začátku románu se sice Staš chová poněkud povýšeně, ale během vývoje událostí se projevuje jeho skutečná povaha. Vše co dělá, nedělá pro sebe, ale pro malou Nelu, snaží se ji chránit a pomáhat i když se situace vyvíjí pro oba nepříznivě. Jedním ze silných momentů knihy je rozhodnutí Staše, že musí únosce zabít.

První setkání s touto myšlenkou potká Staše ve chvíli, kdy ukradne pár nábojů, pušku a chce postřílet únosce vycházející z jeskyně. To se mu však nepovede. Zde je poprvé snaha Staše utéci silně konfrontována se skutečností, že by někoho musel zabít. Představa, že by zavraždil čtyři lidi, se mu jeví jako hrozná, vzpomene si přitom jak jednou viděl v Port Saidu dělníka zabitého bagrem v kaluži krve. Je to pro něj hrůza a hřích zabít čtyři lidi. Nakonec je stejně postaven před rozhodující volbu a poté zastřelí lva, zabije i Gebra, Chamise a další dva Araby. Rozhodnutí Staše zabít únosce plyne z jeho nenávisti vůči nim a skrytě i z jeho pochopení, že není cesty zpět a musí to udělat, jinak je Gebr zabije.

Projevem Stašovy odvahy je setkání s Mahdím, kdy Staš tváří v tvář nebezpečí smrti odmítne islám a sdělí Mahdímu, že by nebyl dobrým muslimem, neboť by to udělal z donucení. Sienkiewicz to vykresluje slovy „Statečný hoch, pravý potomek obránců křesťanství, pravá krev vítězů od Chotimi a Vídně, stále se vztyčenou hlavou, když očekával rozsudek“. Odvoláváním se na bitvy u Chotimi a Vídně, ve kterých kníže Sobieský v roce 1673 a 1683 porazil Turky a získal pro Polsko 2/3 ztraceného území a Evropu uchránil od tureckého kolonializmu, bylo snahou přirovnat Stašovo vzdorovité gesto k největším úspěchům polské historie.

Staš v poslední části příběhu velel velké výpravě, která čítala více jak dvě stovky lidí a vydala se z domovské vesnice Kaliho do pouště. Při této příležitosti si představoval, že by si mohl podmanit velké území Afriky, založit zde nové Polsko. Pochyboval však, zda by mu to otec dovolil. Jedná se o zjevný paradox, kdy chlapec, který tolik prožil, zachránil Nelu a ostatní před smrtí, teď uvažoval o svolení otce, aby mohl sehrát úlohu Alexandra Makedonského v Africe. Autor tím čtenáře vracel zpět do reality, aby si uvědomil, že se stále jedná o mladého chlapce.

Další význačnou charakteristikou Staše je jeho křesťanské cítění. To lze spatřit například ve chvíli, kdy se Staš rozhodne, že Kaliho, Meu a Nasibu osvítí, vyučí ve víře a pokřtí.

Nela Rawlison – je dcerou pana Rawlisona, vdovce a jednoho z ředitelů výstavby Suezského průplavu. Je jí osm let a Staše bere jako svého staršího bratra. Zároveň si je vědoma, že Staš ji nic neodmítne, což využije k záchraně slona anebo k přesvědčení Staše, aby s nimi šel dále Kali, přestože se stal králem Va-himů. Nela velmi trpí při cestě do Chartúmu, také velmi strádá steskem po otci. Nela ale rovněž projeví odvahu, když zabrání jednomu z beduinů, aby karabáčem zbil Staše za jeho pokus o ukradení pušky. Dále lze říci, že Nela pomohla velkou měrou k úspěšnému návratu, protože její urputná snaha zachránit slona vedla k vytvoření přátelského vztahu s ním a slon za to projevil svou vděčnost tím, že s nimi putoval dále.

Vedlejší postavy

Chamis – je sluhou pána Rawlisona a má se starat o děti. Když ho však osloví Fatma a připomene mu příslušnost ke kmeni, ze kterého pochází i ona a Mahdí, zradí své zaměstnavatele a zařídí únos dětí. V průběhu únosu se sice snaží o zmírnění utrpení převážně malé Nely a snaží se ochránit Staše od krutých trestů, to vše však dělá s cílem dovést je Smajnovi živé. V rozhodujícím střetnutí je zastřelen Stašem.

Kali – je otrok unesený Mahdího povstalci. Mahdí ho dá jako odměnu Irdísovi a Gebrovi za únos dětí. Poté co Staš zabije únosce a Kali dostane svobodu, je mu silně zavázán a zbožňuje ho. Snaží se přijmout křesťanskou víru, ale stále má v sobě hluboce zakořeněno své vlastní přírodní náboženství. Tato skutečnost je patrná i z rozhovoru se Stašem, který vedou nad tím, co je zlý a dobrý skutek. Kali bere za zlý skutek, když mu někdo ukrade krávu a za dobrý, když on někomu ukradne krávu. Zde však autor přidává přímé srovnání s „vyspělým“ světem Evropy a píše „Staš nebyl dosti stár, aby mohl poznat, že podobné názory a skutky hlásají i v Evropě – a nejen politikové, ale i celé národy“. Tím zcela jasně Sienkiewicz vymezil svůj postoj k politice kolonialismu a nadvlády jednoho národa nad druhým. Někdy je tento dialog označován jako Kaliho filozofie.

1.3 Filmové adaptace literárních děl

Filmová adaptace dle Janiny Koblewské označuje převedení samostatného literárního díla na scénář filmu a poté na samotný film. Přepřacování je v první řadě tvůrčí. Autor scénáře filmu a tedy literární podstaty filmového díla se rozhoduje o tom, jaké postavy, děj a motivy, které jsou původně v literatuře, budou vystupovat i ve scénáři. Rovněž předává vlastní interpretaci díla. Filmová adaptace, která vychází z literární interpretace, je specifickým druhem překladu, překladu intersémiologického, jehož výsledkem je zobrazení konkrétní reality. Adaptace je tudíž z pravidla tvůrčí. Film především ukazuje interpretaci literárního díla z pohledu scénáristy a režiséra, zejména jejich vlastní pohled na problémy a skutečnosti popisované v knize, které se mohou značně lišit od názoru spisovatele.¹⁸

Vzhledem k silné vazbě mezi filmem a literaturou je někdy film označován jako „druhý proud literatury“.¹⁹ „Problémem je, že ačkoliv téměř vše, co se dá slovy popsat a říci v románu, lze zobrazit ve filmu, nacházíme při hlubším porovnání filmu a literatury značné rozdíly. Rozdíly jsou patrné zvláště mezi způsobem vyprávění příběhů, respektive jejich prezentací. Film totiž navozuje dojem přítomnosti děje, což je jedním z mnoha důvodů, kterým se od románu vzdaluje, neboť ten je svou podstatou vzpomínáním na minulost.“²⁰ Lze tedy říci, že film je jiný pohled, nebo pohled z jiné perspektivy na ten samý děj, jeho postavy či motivy.

Koblewska také uvádí, že scénář filmu, ačkoli podstatou je literární filmové dílo, je zároveň specifickým překladem literárních prostředků výtvarného projevu na filmové, to znamená na jazyk obrazů, dialogu, hudby a přirozeného efektu.²¹ Důkazem mohou být úspěšné hudební melodie, které dotváří děj filmu, jeho atmosféru či napětí.

Zároveň film přináší jakýsi obrazový potencionál, tedy, že divák má určitou míru svobody, na které detaily se ve filmu zaměří na rozdíl od čtenáře románu, jelikož cokoliv romanopisec popisuje, je filtrováno jeho jazykem, jeho úhlem pohledu a jeho

¹⁸ LUDOROWSKI, L. *Sienkiewicz wobec Europy*. str. 259, Lublin: Zarząd Główny w Lublinie, 2004.

¹⁹ MRAVCOVÁ, M. *Literatura ve filmu*. str. 12, 1. vyd. Praha: Melantrich, 1990.

²⁰ MONACO, J. *Jak číst film: svět filmů, médií a multimédií: umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie*. str. 41, 1. vyd. Praha: Albatros, 2004.,

²¹ LUDOROWSKI, L. *Sienkiewicz wobec Europy*, str. 259, Lublin: Zarząd Główny w Lublinie, 2004.

předsudky.²² Ty se nemusí shodovat s autorem literární předlohy už jen z důvodu časového rozdílu mezi napsáním románů a natočením filmu.

Proto také byly filmové adaptace dlouho považovány za pouhé kopie svých literárních předloh. Jen vynikající režiséři se pouštěli do zfilmování děl velkých romanopisců, i když v té době to byl předem prohraný boj. I z tohoto důvodu byl největší zájem o kanonická díla. To však většinou vedlo „k vyzdvižení tištěného textu, který má na rozdíl od obrazu v pohybu vést čtenáře k rozvíjení představivosti, k potvrzení nezfilmovatelnosti románu a nekompatibilitě většiny literárních žánrů s filmovou reprezentací fikčního světa.“²³ V úvahu musíme brát, že filmová adaptace nikdy nebude stejná jako její knižní předloha. Film je vícevrstevný, jelikož zde máme možnost využít jazykové projevy, obraz či hudbu.

Avšak podle recepčního estetika Wolfganga Isera, při sledování filmu nepotřebujeme využívat fantazii, tak jako v knize. V knize si postavy představuje každý čtenář podle své fantazie, kdežto ve filmu je vše předváděno v úplnosti, postavy například vyjadřují emoce, při kterých nemusí být využit dialog, aby divák pochopil děj.²⁴ Tento přístup odrážel názor tehdejších teoretiků o nezfilmovatelnosti románové předlohy, jak bylo uvedeno výše.

Při ztvárnění filmové adaptace někdy dochází k tomu, že diváci nejsou s filmem spokojeni, jelikož očekávají věrnost originálu. „K literárnímu dílu přistupuje každý čtenář s jiným očekáváním, zaujetím či kulturními zkušenostmi, velkou roli hraje také čtenářova životní situace, která má vliv na jeho představu o světě uměleckého díla.“²⁵ Když se vytratí čtenářova oblíbená postava, nebo naopak přibudou postavy, které v knize nevystupovaly, také při změně uzavření příběhu se autentičnost vůči originálu ztrácí a to způsobuje nespokojenost ze stran diváků. Tady se dostáváme k otázce, jestli je vůbec možné přenést na filmová pásma dlouhé romány. Erich von Stroheim se o to pokusil, a aby co nejlépe zachytil knižní předlohu, román Franka Norrisa - *McTeague*, měl mít jeho film až deset hodin.²⁶ Výsledkem byl film s názvem *Chamtivost* z roku 1924, který však byl producenty zkrácen na 140 minut, což režisér odmítl, nikdy se k tomuto filmu

²² MONACO, J. *Jak číst film: svět filmů, médií a multimédií: umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie*. str. 42, 1. vyd. Praha: Albatros, 2004.

²³ BUBENÍČEK, P. *Filmová adaptace: Hledání interdisciplinárního dialogu*. str. 7-8, *Iluminace: Časopis pro teorii, historii a estetiku filmu*, Praha: Národní filmový archiv, 22/2010, č. 1.

²⁴ Tamtéž str. 9.

²⁵ Tamtéž str. 13.

²⁶ BUBENÍČEK, P. *Filmová adaptace: Hledání interdisciplinárního dialogu*. str. 12, *Iluminace: Časopis pro teorii, historii a estetiku filmu*, Praha: Národní filmový archiv, 22/2010, č. 1.

nehlásil a ani ho neviděl.²⁷ Tím se dostáváme k tomu, proč jsou měněny smysly původního psaného textu a jaké měl autor důvody pro změny (politické, ekonomické, náboženské aj.), nebo zkrátil původní psanou verzi, aby film netrval několik hodin.

V polovině devadesátých let zásadním způsobem přispěl k diskusi o filmových adaptacích Brian McFarlane, který si ve studii s názvem *Interpretace filmu a literatury* položil zásadní otázku, co vlastně román a film spojuje. McFarlane, dospěl k závěru, že společným znakem pro film a román je příběh, čímž rozumí: „sled událostí propojených buď vztahem příčiny a důsledku, nebo tím, jak po sobě tyto události následují, a to díky tomu, že jimi prochází jistá skupina či soubor postav. V čem se ovšem próza od filmu liší, je vyprávění, což je způsob jejich prezentace.“²⁸

Závěrem je tedy možno konstatovat, že filmová adaptace vždy vychází z příběhu, který byl zvětšen v knižní předloze, avšak předkládá ho divákovi svým způsobem vyprávění, přičemž využívá širší spektrum možností prezentace, jakými jsou hudba, dialogy či obraz.

²⁷ *Chamtivost* [on-line]. Cit. 2016-04-20. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/9378-chamtivost/prehled/>

²⁸ BUBENÍČEK, P. *Filmová adaptace: Hledání interdisciplinárního dialogu*. str.15, Iluminace: Časopis pro teorii, historii a estetiku filmu, Praha: Národní filmový archiv, 22/2010, č. 1.

2 ŽIVOT A TVORBA REŽISÉRŮ

Knihu Pouští a pralesem převedli na filmové plátno dva režiséři a to Wladyslaw Ślesicki v roce 1973 a Gavin Hood v roce 2001.

2.1 Władysław Ślesicki

Režisér Władysław Ślesicki se narodil 5. ledna 1927 ve Varšavě a tamtéž zemřel po těžké chorobě 9. prosince 2008. Je znám jako režisér celovečerních a dokumentárních filmů.

V době druhé světové války bojoval ve Varšavském povstání jako člen Zemské armády a byl velitelem skupiny Šedé řady.²⁹ Po válce vystudoval dějiny umění na Varšavské univerzitě a v roce 1959 získal diplom na katedře režie na Státní vyšší škole filmu, televize a divadla Leona Schillera v Lodži. Po skončení studia začal pracovat ve studiu dokumentárních filmů ve Varšavě, kde natočil několik známých dokumentárních filmů, které byly oceněny jak v Polsku, tak v zahraničí. Ślesický se ve svých dokumentárních filmech především zaměřuje na spojení člověka s přírodou, jelikož příroda je pro člověka přirozeným prostředím, ve které si režisér utvářel svou osobnost.³⁰

Názory kritiků na tvorbu režiséra Ślesického vystihují slova jedné z nich a to Danuty Karcz :

„Ślesický je především básník obrazovky. Jeho duchovním otcem je Robert J. Flaherty.³¹ Zaznamenávání současnosti v poetickém duchu vždy úzce souvisí s vizí autora. Základem filmové poezie je pohyb a rytmus – hlavní činitel emocionálních prožitků, a promyšlená, plastická kompozice obrazu.“³² Ve filmu Pouští a pralesem je to patrné zvláště, při záběrech divočiny a pouště, které dokreslují a zdůrazňují děj filmu.

Ślesický za svou tvorbu obdržel v roce 1969 cenu druhého stupně Ministerstva kultury v oblasti umění a v roce 1976 mu byla udělena cena Rytířského kříže Řádu polského znovuzrození.

²⁹ *Zemská armáda (Armia Krajowa)* - byla největší odbojová organizace v Polsku v období druhé světové války, Šedé řady (Szare Szeregi), krycí jméno pro skautskou odbojovou organizaci.

³⁰ *Władysław Ślesicki* [on-line]. cit. 2016-03-08. Dostupné z: <http://culture.pl/pl/tworca/wladyslaw-slesicki>.

³¹ *Robert J. Flaherty* – režisér, který společně s Basilem Wrightem ve třicátých letech vytvořili Anglickou školu poetického dokumentu

³² *Władysław Ślesicki* [on-line]. cit. 2016-03-08. Dostupné z: <http://culture.pl/pl/tworca/wladyslaw-slesicki>.

Teprve v roce 1968 natočil první celovečerní film „Ruchome piaski“. V roce 1973 natočil film podle knižní předlohy Henryka Sienkiewicze Pouští a pralesem, dvoudílný celovečerní film stejného názvu. Zároveň natočil i čtyřdílný seriál, kde byl využit materiál vzniklý při natáčení filmu. Jednotlivé díly se jmenovaly Únos, Chartum, Útěk a Smain.

Dalšími celovečerními filmy byly Daleká cesta před námi (1979) a Zpěvy po rose (1982). V roce 1984 natočil seriál Léto lesních lidí.³³

2.2 Gavin Hood

Režisér Gavin Hood se narodil 12. května 1963 v Johannesburgu. Je známým scénáristou a režisérem. Touha stát se režisérem vyplynula z jeho záliby ve sledování 16 mm filmů na projektorech.³⁴ Nakonec si ale vybral ekonomická a právní studia v Jihoafrické republice. Aby si splnil svůj režisérský sen, našel si agenta, psal scénáře a někdy působil jako herec. Po přestěhování do Ameriky začal studovat scénaristiku na University of California v Los Angeles.

Po studiích se vrátil zpět do Jihoafrické republiky, kde natočil vzdělávací filmy o epidemii AIDS a HIV pro ministerstvo zdravotnictví. V roce 1993 získal cenu Diane Thomas Screenwriting Award za svůj první scénář Rozumný člověk (A Reasonable Man). V roce 1998 se Hood vyznamenal svým krátkým filmem The Storekeeper, který získal třináct ocenění z celého světa, mimo jiné získal ocenění Grand Prix na mezinárodním filmovém festivalu v Melbourne, díky tomu se o něm uvažovalo s nominací na cenu Oscara 1998. Film The Storekeeper otevřel Hoodovi cestu k realizaci nízkorozpočtového filmu Rozumný muž, k němuž si sám napsal scénář a sám ho i režíroval ve spolupráci s Paulou Raleigh. Hood v něm sám vystupoval vedle sira Nigela Hawthorne`a nominovaného na Oscara. Tento film se dostal v roce 1999 i do nominace na nejlepší film MFF v Karlových Varech.³⁵

³³ Władysław Ślesicki [on-line]. cit. 2016-03-08. Dostupné z: <http://culture.pl/pl/tworca/wladyslaw-slesicki>.

³⁴ ROMANOWSKA, D. *Gavin Hood* [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://film.onet.pl/gavin-hood#>.

³⁵ *Gavin Hood – Scenarzysta i reżyser* [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://stopklatka.pl/news/gavin-hood-scenarzysta-i-rezyser,wiecejNewsow,2>.

V devadesátých letech působil jako herec v akčních filmech a seriálech, například v roli Kena v *American Kickboxer* (1991), nebo jako německý šampión v *Kickboxer 5* (1994).³⁶

V roce 2001 natočil filmovou adaptaci k dobrodružnému románu Henryka Sienkiewicze *In Desert and Wilderness* (Pouští a pralesem). Přesto že byl film natáčen v Africe, točilo se v polském jazyce s pomoci tlumočnicka. Film si získal veliké ohlasy v Polsku a získal cenu Best of the Fest na MFF pro děti v Chicagu 2002.³⁷ V roce 2005 získal za svůj film *Tsotsi*, o citové proměně mladého kriminálního, Oscara za nejlepší cizojazyčný film. Hood se ve své tvorbě především věnuje morálním dilematům hrdinů a problémům současné Afriky.³⁸

³⁶ ROMANOWSKA, D. *Gavin Hood* [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://film.onet.pl/gavin-hood#>.

³⁷ *Gavin Hood – Scenarzysta i reżyser* [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://stopklatka.pl/news/gavin-hood-scenarzysta-i-rezyser,wiecejNewsow,2>.

³⁸ *Gavin Hood* [on-line]. cit. 2016-04-18. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/tvurce/3994-gavin-hood/>

3 ADAPTACE WŁADYSŁAWA ŚLESICKÉHO Z ROKU 1973

3.1 Adaptace režiséra Ślesického

První adaptaci natočil režisér Władysław Ślesický, jehož film se dostal do kin 13. října 1973 v Katovicích a již od počátku byl velice populární.³⁹ I přesto, že Ślesický riskoval finanční problémy, rozhodl se film natočit, své dílo realizoval více než tři roky společně s Aleksandrem Ściborą - Rylskieskim, který mu tvořil dokonalé dialogy.

Film je velice podobný knižnímu originálu, realisticky vykresluje nejen Afriku a její krásnou floru a faunu, ale i nebezpečné situace, se kterými se hrdinové filmu setkávají, jako písečná bouře, útok lva nebo setkání s domorodci.⁴⁰ Filmové záběry byly získány z Egypta a Bulharska.⁴¹

Do filmu Ślesický obsadil čtyři velice známé a uznávané herce (Stanisław Jasiukiewicz – Władysław Tarkowski, Edmund Fetting – Pan Rawlison, Zygmunt Hobot – Řek Kaliopuli, Zygmunt Maciejewski – Linde). Hlavní role obsadili Tomasz Mędrzak a Monika Rosca, kteří vzešli z castingu, do kterého se přihlásilo kolem 30 tisíc uchazečů.⁴² Tomasz Mędrzak se skvěle vžil do role Staša Tarkowského, dokonale ztvárnil jeho ušlechtilost, statečnost, hrdost na to, že je křesťan, ale také pozornost a péči o malou Nelu, za což si získal velký obdiv a sympatie ze stran publika. Herecké dovednosti Moniki Roscy už nevzbudily takové uznání, avšak jí nejde odepřít její krásu a kouzlo.

Krystyna Kuliczowska v časopise Kino uvádí, že Ślesický zdůraznil motiv patriotizmu a naopak potlačil politické motivy ve své filmové adaptaci. Tím se vyhnul nutnosti řešit otázky anglického kolonializmu versus správa státu jejími obyvateli a Mahdího povstání, které by z dnešního pohledu byly hodnoceny jako národně osvobozenecký boj porobených afrických národů za vlastní samostatnost. Závěrem

³⁹ BLEDNICKA, D. *Ekranizacje W pustyni i w puszczy* [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://w-pustyni-i-w-puszczy.klp.pl/a-8563.html>.

⁴⁰ JAKUBIAK, E. *Sienkiewicz na scenie i na ekranie* [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://www.profesor.pl/publikacja,16431,Artykuly,Sienkiewicz-na-scenie-i-na-ekranie>.

⁴¹ *1. wersja filmu „W pustyni i w puszczy” według Władysława Ślesickiego z 1973 roku* [on-line]. cit. 2016-04-09. Dostupné z: <http://obiewersjefilmuwpustyniipuszczyistasinel.blog.onet.pl/2010/02/10/1-wersja-filmu-w-pustyni-i-w-puszczy-wedlug-wladyslawa-slesickiego-z-1973-roku/>.

⁴² BLEDNICKA, D. *Ekranizacje W pustyni i w puszczy* [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://w-pustyni-i-w-puszczy.klp.pl/a-8563.html>.

Kuliczowska konstatuje: „Film je přesvědčivý, vzrušující a to nejenom pro mladé diváky.“⁴³

Tuto kritiku potvrzuje i práce Ewy Jakubiak, která k této filmové adaptaci uvádí: „Projekce z roku 1973 představuje mírněji než v knize Mahdího a jeho bojovníky, když je zobrazuje ne jako barbary, ale jako bojovníky za víru. Jedním z nápadů režiséra byla změna vyobrazení Chamise, který aby si vykoupil svou vinu za únos, pomáhal Stašovi při útěku a zachránil život Nele. Také se rozhodl upustit od zobrazení problematiky spojené s kolonialismem, které se Sienkiewicz v románu věnuje.“⁴⁴

Z výše uvedených kritik tedy vyplývá, že i když se Ślesický snaží držet původního díla, minimalizuje některé otázky, jako kolonialismus a Mahdího povstání, na minimum.

3.2 Porovnání filmu s knihou

Film *Pouští a pralesem* režiséra Ślesického byl natočen v letech 1971 – 1973. Cílem této části práce je srovnat rozdíly mezi Ślesického filmem a knihou. Analýza se zaměří na změny děje a postav.

Už počátek filmu je rozdílný oproti knize. Ve filmu se Fatma setkává s arabským obchodníkem, kterého žádá o radu, jak se dostat ze zajetí v Egyptě a ten jí radí, aby nechala unést děti, až pojedou na výlet za otci. V knize obchodník nevystupuje a únos dětí je plánem samotné Fatmy. Tady se režisér rozchází s původní verzí, aby zjednodušil realizaci únosu dětí, tak aby diváci snadněji pochopili příčinu únosu. Aby režisér podtrhl proradnost obchodníka, byl to on, kdo donesl do zahrady štíra, který bodl madame Olivier. V knize je to dílem náhody, přičemž otcové jsou ve filmu tomuto uštknutí přítomni, zatímco v knize jsou již mimo domov.

Pro zjednodušení příběhu Ślesický ve svém filmu vynechává postavy kapitána Glena a důstojníka Claryho, se kterými se děti v knize setkávají ve vlaku, ale kteří jsou

⁴³ KULICZOWSKA, K. *Arcydzieło hipnozy* [on-line]. Str. 16 - 19 In: Kino, ročník 1973, č. 10. Dostupné z: http://archiwum.kino.org.pl/index.php?action=article_show&id=6729.

⁴⁴ JAKUBIAK, E. *Sienkiewicz na scenie i na ekranie* [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://www.profesor.pl/publikacja,16431,Artykuly,Sienkiewicz-na-scenie-i-na-ekranie>.

i na konci příběhu, kde se shledali s dětmi v poušti a zachránili je. Poté telegrafovali jejich otcům o tom, že děti našli. Snížil tak počet postav ve filmu.

Pobyt ve Fašódě je zkrácen ve filmu na minimum, přičemž nejsou ukázány všechny drastické scény z města, kvůli cílové skupině, kterou vesměs tvoří děti a jejich rodiče, přesto je divákům jasné, že tamní situace byla strašná.

Když Gebr a Chamis nenajdou Smajna, vydají se v jeho stopách do pustiny. V následujícím ději se Chamis přiklonil ke Stašovi a Nele, což vyvrcholilo v okamžiku, kdy přesvědčil Gebra, aby dal Stašovi jeho pušku, aby zabil lva, který jim zatarasil cestu ve vyschlém korytě řeky. Staš zastřelil nejen lva, ale i Gebra a další dva velbloudáře. Gebr ještě stačil hodit nůž po Nele, ale Chamis vstoupil mezi ní a Gebra a nůž zasáhl jeho. Chamis pak rovněž zemřel. V knize je Chamis zastřelen Stašem, neboť ten mu mnohokrát nabízel, ať jim pomůže utéct, ale Chamis, přestože se jim snaží ulehčit podmínky zajetí, stále stojí pevně na straně arabských únosců. Ve filmu je Chamis představen mírněji, chce vykoupit své hříchy tím, že zachrání Nelu před Gebrem.

V hledání cesty se Staš s Kalim prodírali bažinou a spatřili Smajnovy muže, kteří lovili otroky. Smajnovi muži zapálili část buše, aby vyhnali otroky a zvířata z osady a běželi směrem k táboru, kde je Staš a Nela. Staš se rozhodl, že zapálí traviny před táborem, čímž ochránil otroky, zvěř i sebe, neboť Smajnovi muži je nemohli pronásledovat. Tato část v knize není. Režisér se rozhodl přidat tuto scénu, patrně aby jakýmsi způsobem zapojil Smajna do děje filmu, aby události, které budou následovat, dávaly smysl.

Další děj filmu se opět začíná odlišovat od knihy, neboť v knize našli na náhorní plošině vesnici, která byla dobytá Smajnem a obyvatelé byli vzati do zajetí jako otroci. Zde se Nela zotaví, neboť byli ve vyšší nadmořské výšce, kde zimnice nehrozila. Děj filmu je však zavedl do vesnice, kterou v knize navštívili až posléze, spřátelili se s domorodci, avšak vesnice je obklíčena Smajnovými lidmi a většina vesnice je vzata do otroctví. Staš s Nelou a několika domorodci před Smajnem uteče a schová se v horách. Večer se Staš s Kalim vydali do vesnice, osvobodit otroky, kteří pak pobili Smajnovy muže. Zásadní rozdíl mezi filmem a knihou je v tom, že Smajn v knize je již dávno po smrti, tuto informaci sdělí doktor Linde Stašovi při rozmlouvání, předtím než zemře. Tady se dostáváme k tomu, proč byla přidána scéna, která je uvedena výše. Režisér tuto scénu zakomponoval do příběhu, aby zdůraznil boj černochů a Staše proti otrokářství.

V knize však vedou válku dva kmeny mezi sebou, což se však režisérovi nehodilo do příběhu.

Vesničané jim z vděčnosti doplní doprovod a zásoby a děti vyrazí na další cestu. Dochází jim však voda, jsou vyprahlí žízní a na pokraji smrti. Zde je děj filmu opět rozdílný, neboť ve filmu Staš vystřelí ze zoufalství do vzduchu a ránu uslyší otcové Staše a Nely s doprovodem a šťastně se shledají. V knize narazí děti stejným způsobem avšak na karavanu kapitána Glena a důstojníka Claryho a ti telegramem informují oba otce v Egyptě. Závěr knihy i filmu je zcela odlišný, režisér pro zkrácení děje vynechá již na začátku dva gentlemany, se kterými se děti setkaly ve vlaku, a kteří jim takřikajíc zachránili život Šlešický, uvádí shledání otců i dětí přímo v poušti. Film také již nezobrazuje další vývoj Staše a Nely po návratu k otcům, který je obsahem závěrečných dvou kapitol knihy.

První adaptace je velmi věrnou kopií knižní předlohy, ačkoliv jsou některé scény zkráceny nebo vyloučeny některé z postav. Film trvá déle než tři hodiny, je využit arabský či anglický jazyk, který je překládán pomocí titulků. Díky využití cizích jazyků si film zachovává svou autentičnost, ačkoliv pro mladé diváky je mnohdy obtížné titulky číst. V některých případech je však těžké přečíst bílou barvu titulků, které jsou zvláště špatně čitelné na světlém podkladu. To také poukazuje na nedokonalost této technologie v osmdesátých letech.

4 ADAPTACE GAVINA HOODA Z ROKU 2001

4.1 Adaptace režiséra Hooda

Film *Pouští a pralesem* režiséra Gavina Hooda byl natočen v letech 2000 a 2001. Premiéra filmu byla 23. března 2001. Délka trvání filmu je 110 minut. Scénář filmu napsal jeho režisér Gavin Hood a za kamerou stál Janusz Januszyk. Film byl natáčen v exteriérech v Jihoafrické republice a Tunisku. Hlavní úlohu Staše si zahrál Adam Fidusiewicz a Nely Karolina Sawka.

Původně měl být režisérem tohoto filmu Maciej Dutkiewicz, ale ještě před začátkem natáčení se musel své úlohy vzdát ze zdravotních důvodů. Dle některých se tato vynucená změna režiséra za Gavina Hooda, Angličana, který vyrůstal v Jihoafrické republice, projevila ve filmu kladně, neboť film byl oprostěn od polského sentimentu.⁴⁵

Evidentním záměrem filmu bylo natočit poutavý a dobrodružný film, který bude vycházet z věhlasného díla, ale bude přizpůsoben co největšímu počtu mladých diváků přelomu tisíciletí. Základním úkolem pro tvůrce filmu bylo směstnání díla do necelých dvou hodin. Tento časový limit umožňuje vyrobit větší množství kopií, v tomto případě 120, a má to bezpochyby vliv na příjmy z projekce filmu. Zároveň lze konstatovat, že převážná většina filmů, zvláště těch pro děti a mládež, nepřesahuje tento časový limit.

Autoři filmové adaptace však již při jejím vzniku deklarovali, že scénář filmu potřebuje jisté korektury hlavně pak z Sienkiwiczova pohledu na Afriku té doby a tak k nim přistoupili mimo jiné i z důvodu, aby neurazili domorodé obyvatele afrického kontinentu. Sienkiewicz zasadil příběh do historických reálií poloviny 19. století v Africe, kde probíhalo Mahdího nábožensko-osvobozené povstání, jehož cílem bylo uvolnění se zpod nadvlády Egypta a Anglie. Někdy bylo Sienkiwiczovi podsouváno sympatizování s anglickými kolonizátory, když v knize popisoval Mahdího a jeho hnutí a černochoy popisoval v paternalistickém duchu. Pozorný čtenář však ví, že Sienkiewicz neidealizuje a nedémonizuje některou ze stran konfliktu a dokáže pochopit motivy strůjců povstání. Přesto je zásadně proti navrácení nevolnictví, které zavedl Mahdí.⁴⁶

⁴⁵ Recenzja "*W pustyni i w puszczy*" [on-line]. cit. 2016-02-15. Dostupné z: http://film.wp.pl/id,1278,rid,40793,title,W-pustyni-i-w-puszczy,type,internaut,film_recenzja.html?ticaid=116b87.

⁴⁶ KABIESZ, E. *W pustyni i puszczy* [on-line]. cit. 2016-02-15. Dostupné z: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZS/rec_wpustyni_wpuszczy.html.

Z výše uvedených důvodů byla filmová adaptace díla oproštěna o drastické scény, které jsou popisovány v knize a ve filmu jsou pouze v náznacích. Tím byl získán „hodný“ a „správný“ obraz na tehdejší události z dnešního korektního pohledu, za cenu ztráty důvěryhodnosti a barvitých reálií, které jsou obsahem Sienkiewiczova díla. Zároveň je nutné konstatovat, že film obsahuje velké množství nesrovnalostí, pokud ho budeme srovnávat s knihou. Například cesta přes poušť do Chartúmu trvá karavaně s únosci několik týdnů, zatímco ve filmu to je otázkou maximálně čtyř - pěti dnů, kdy děti stanou před Mahdím a dalších dvou dnů, než je Staš uvolní ze spárů únosců. Proto jsou zvláštní slova Nely, která po těchto pár dnech prohlásí, že si již nepamatuje tvář svého otce. Naproti tomu je velmi natažená první část filmu, která se odehrává v Port Saidu, jejímž opodstatněním je patrně snaha zdůraznit úzký vztah dětí a otců. Kritika však velmi dobře hodnotila herecké výkony obou hlavních protagonistů, stejně tak jako Artura Zmijewského, který zahrál pana Tarkowského a zábavného Krzyszofa Kowalewského v roli Řeka Kalliopulla.⁴⁷

Bohužel ve filmu je i několik očividných omylů. Režisér Hood prohlašoval, že je přítelem detailů a afrických reálií, což byl i důvod, proč se malá Nela nehoupe na chobotu slona, jelikož afričtí sloni neumí takovéto triky. Nela však onemocněla malárií ještě v Chartúmu, což by znamenalo, že se nakazila při putování v poušti, avšak to není možné.

Autoři recenzí filmu si vždy na jejich závěr kladou otázku, zdali to stálo za to, upravit takovým způsobem dílo nositele Nobelovy ceny za literaturu. Film je zábavný, výpravný, má zápletku i strhující děj, avšak odklonil se místy až dalece od knihy. Cílem filmu nebylo až tak dodržet a převést na plátno knihu, jako spíše natočit film, který upoutá velké množství mladých diváků, možná celých rodin, které navštíví kino, což povede k pokrytí nákladů na film, které byly v konečném výsledku rovny čtyř a půl miliónu amerických dolarů, a vytvoří i zisk.⁴⁸

⁴⁷ PAWŁOWSKI, A. *Burza w piaskownicy* [on-line]. cit. 2016-02-16. Dostupné z: <http://www.filmweb.pl/reviews/Burza+w+piaskownicy-208>.

⁴⁸ Tamtéž

4.2 Porovnání filmu s knihou

Tato filmová adaptace knihy Pouští a pralesem byla druhým filmem podle slavné knihy spisovatele Sienkiewicze. Stejně jako u předešlého režiséra se film přesně nepodobá knižní předloze, nyní se zaměřím na jejich rozdíly.

Začátek filmu se zcela rozchází s knihou, neboť ve filmu přijel Smajn do tábora v poušti a přivedl zajaté anglické vojáky. Řek Kaliopuli mu sdělil informace, že Angličané na něj vypsali odměnu, protože se přidal k Mahdího povstání a zpronevěřil peníze Angličanů určené na výkupné za Evropany zajaté Mahdím. Zároveň drží jeho rodinu v Port Saidu, a pokud prý vrátí peníze, propustí je. Smajn byl rozčilen a nahlas přemýšlel, jak by rodině pomohl. Ten však věděl, že to bude trvat dlouho a tak pověřil Gebra, aby se vydal s bratrem a velbloudy do Port Saidu, kde má svého bratrance Chamise, který slouží u Angličanů, jež mají dvě děti, které měli ve spolupráci s ním unést a on by je pak vyměnil za svoji rodinu. Hned od počátku je iniciátorem únosu Smajn. Režisér chtěl, aby diváci snadněji vstoupili do děje a byli srozuměni s tím, proč k únosu vlastně dojde.

V další části filmu oba otcové s dětmi slavili Vánoce v domě v Port Saidu, kde Nela dostala psa Sabu, což je opět rozdíl oproti knize, neboť tam Vánoce slavili v Libyjské poušti ve stanech poblíž el-Medíny. Ve filmu není vůbec zachycena cesta dětí vlakem do el-Medíny, při které se v knize setkali s kapitánem Glenem a důstojníkem Clarym. Idrís a Gebr dorazili do Port Saidu, našli děti na tržišti, ale ty měli velkou ochranu, takže je nemohli unést, proto zatahli Chamise do prázdného krámků a ukázali mu dýku od Smajna a sdělili mu, že musí děti unést. Jak v první adaptaci, tak i v druhé adaptaci nejsou dva gentlemani, se kterými se děti seznámily ve vlaku a později jsou jimi zachráněni na konci své cesty. Hood se snaží o zjednodušení příběhu pro diváky, protože když ve filmu vystupuje příliš mnoho postav, je snadné se v něm ztratit.

Po Vánocích otcové museli vyrazit na kontrolu výstavby Suezského průplavu a slíbili dětem, že za nimi přijedou, ale až zabezpečí vhodné ubytování. Několik dnů po jejich odjezdu Chamis přinesl škorpióna do pokoje černošské služebné Dinah a ten ji uštkl. V knize škorpión uštkl paní Olivierovou, bělošskou učitelku dětí, a to v zahradě, přičemž štír se tam dostal přirozenou cestou. Děti se vydaly na cestu, ale do stanového tábora za otci do el-Medínet, což ve filmu opět není. V této části filmu režisér vyměnil úlohy postav. Ve filmu byla uštknuta Dinah, jelikož paní Olivierová zde příliš nevystupovala a na cestu se s nimi měla vydat právě Dinah. Zde režisér poukazuje na

proradnost Chamise, který i přesto, že po boku Dinah slouží v domě pana Rowlisona, je pro víru schopen udělat i takovýto čin. Vypuštění cesty za otci do el-Medinet režisér zkracuje děj filmu.

Po únosu dětí, když otcové s anglickými vojáky dorazili na malé nádraží, kde jim výpravčí ukázal, kudy se velbloudáři s dětmi vydali. Otcové se vydali na stíhací jízdu za nimi. Zde je rozdíl oproti knize v tom, že v knize nádraží není blízko Mahdího území, ba naopak, únosci s dětmi museli překonat obrovskou vzdálenost do Chartúmu. Hood tímto zkracuje jak cestu únosců, tak i celý film.

Po písečné bouři se Staš s Nelou probrali v malé oáze, kde se zrovna Gebr, Idrís, Chamis a další velbloudáři modlí k Alláhovi. Staš toho využil, Nela mu rozvázala ruce a on vzal pušku a chtěl zaútočit na únosce. Gebr mu však do očí řekl, že nikdy nikoho nezabil a ani nyní ho nezabije. Jeden z velbloudářů mu bičem vytrhnul pušku z ruky a zbytek se na něj vrhnul. Tato situace neodpovídá knize, neboť tam se Staš vzbudil dříve v jeskyni, kde se všichni schovali před bouří a ukradl si pušku a náboje, ale když šel ven z jeskyně, přivítal ho svým štěkotem Saba a vzbudil únosce. V této situaci Hood ukazuje Stašovu povahu, že není schopen takového činu, když se únosci modlí a jsou zády. To poukazuje na Stašův strach z toho zabít člověka, i když se ze začátku filmu cítil jako nepřemožitelný ochránce Nely.

Dalším rozdílem filmu oproti knize je skutečnost, že ve filmu je vůdčí postavou únosců velbloudář Gebr, zatímco v knize to je jeho bratr Irdís. V dalším ději filmu přijela do malé oázy v poušti skupina Arabů, kteří původně doprovázeli pronásledovatele únosců, mezi nimiž byl i jeden arabský poručík, kterého viděl Staš s anglickými vojáky na tržišti. Vrhнул se k němu, v domnění, že je přišli zachránit, ten mu však sdělil, že se přidali k Mahdímu povstání a Chartúm padl do Mahdího rukou. Tato část filmu ukazuje zradu arabského poručíka, který se postavil vůči rozkazům Angličanů, jelikož jeho víra byla silnější a po dobytí Chartúmu mu už nestálo nic v cestě.

Smajn svolal svou družinu a oznámil jim, že všichni pojedou do Fašódy, zavolá si Řeka Kalliopula a řekl mu, že sice dal unést děti z Port Saidu, ale po dobytí Chartúmu již výměna za jeho syny nebude možná a tak až Gebr přijede do Chartúmu, aby děti zabil. Hood tak zobrazil bezcitnost Smajna, kterému je jedno, že umřou dvě nevinné děti.

Další vývoj děje je velmi podobný knize, děti s únosci navštívili Mahdího a ten je vyšle za Smajnem do Fašódy. Nela dostala v Chartúmu první příznak malárie – zimnici.

Řek Kalliupol se s nimi přišel rozloučit a donesl jim trochu jídla a chininu, která je lékem na malárii. Zároveň jim sdělil, že Smajnúv oddíl byl ve Fašódě poražen a samotný Smajn zabit. To má pro něj výhodu, že mu již nehrozí nebezpečí, pro děti to však může být nebezpečné. V knize Smajn dobyl Fašódu a poté se vydal do vnitrozemí lovit otroky a to, že zemřel, se Staš dozvěděl až od umírajícího Lindeho. Smrt Smajna měla za úkol zkrácení děje.

Řek Kalliupol nařídil Gebrovi a Irdísovi ihned odjet do Fašódy, protože tak to prý rozkázal Mahdí. V knize Irdís v Chartúmu onemocněl a na cestu se tedy vydal pouze Gebr, což bylo větší nebezpečí pro děti, neboť Gebr neměl s dětmi žádný soucit. Hood v této části filmu na rozdíl od knihy nevypouští postavu Idríse.

Poté co kolona vyjela do Fašódy, jela krajinou a ve skalní roklině narazila na lva. Gebr chtěl lvu nejprve předhodit otroky, a oni že utečou, to mu ale rozmluvil Chamis a přesvědčil ho, aby dal Stašovi jeho pušku, protože nikdo jiný ji neumí používat a ten, že lva zastřelí. Zároveň mu dá tajně více nábojů. Staš lva zastřelil, pak zastřelil Gebra, Idríse a Chámis zabil jednoho z beduínů, ale druhý ho probodl kopím, toho pak zastřelil Staš. V knize se tato přestřelka a vysvobození dětí stalo až po opuštění Fašódy, kde ve filmu únosci vůbec nedojeli. Zároveň je zde postava Chamise vykreslena v lepším světle než v knize, neboť v knize je Chamis rovněž zastřelen Stašem, stejně jako Gebr a dva beduíni a Irdís se toho vůbec neúčastnil, neboť onemocněl a zůstal v Chartúmu. Hood se snaží očistit Chamise a i přes to, že děti zradil, pomůže jim, aby se jakýmsi způsobem vykoupil z hříchu.

Děti se pak s Kalim a Meou vydali pryč z místa tragédie. Ráno, když je po dešti, zjistili, že Kali utekl a Staš se zeptal Mei, proč utekl, když byl volný a ta mu odvětila, že to možná neví. Záhy se však Kali objevil s oslem a Sabou. V knize „úniku“ Kaliho předcházela útěk Saby za buvolem a stesk Nely po něm.

Poté najdou útočiště ve vykotlaném baobabu. Kali dovedl Staše a Nelu k roklině, kde byl hladem umírající slon. Nela se sblíží se slonem a Staš, když to zjistil, měl strach, aby ji slon něco neudělal. V Hoodově adaptaci se Nela nehoupá na chobotu slona, jelikož sloni afričtí takovéto triky neumí. Nela pak onemocněla zimnicí a prodělala dva záchvaty. Staš již neměl chinin a tak se vydal za dýmem, který spatřil Kali. Když ráno dorazil k onu místu, kde našel samotného smrtelně zraněného Lindeho. Lindeho zranilo divoké prase a zaneslo mu do nohy sněť. Tato část odpovídá knize, rozdílem je pouze absence doprovodu Lindeho, zvláště pak černého sluhy Nasiba. V knize jsou černoši,

kteří doprovázeli Lindeho, postiženi spavou nemocí a postupně umírají. Hood chtěl absencí nemocných černochů upustit od jakési brutality, což učinil s ohledem na diváky, kterými jsou především rodiny s dětmi. Absence černého sluhy Nasibu byla důsledkem režisérovy snahy o minimalizaci postav.

Stoš získal chinin a zásoby a po smrti Lindeho ho spolu s Kalim pochovali. Podle rady Lindeho došli až k velké řece, kterou Kali poznal a jde napřed do vesnice oznámit, že přichází bílý muž s doprovodem. Byl však zajat starým náčelníkem kmene, který ho chtěl zabít. Šoš jel na pomoc Kalimu, vjel za střelby z kulovnice do vesnice a překvapení domorodci se rozutekli, ale když uviděli, že útočil jen Šoš a Mea na koních, obklíčili je a starý náčelník se na Šoše vrhnul a shodil ho z koně a chtěl ho zabít. V tom do vesnice vjela Nela na slonovi, což bylo provázeno úžasem a útekem vesničanů a toho využil Šoš a osvobodil Kaliho. Slon si to namířil směrem ke starému náčelníkovi a donutil ho, se vzdát. Tato část filmu je složeninou různých příběhů v knize, které zabírají takřka 100 stran. V knize se v rámci putování dostali děti do vylidněné vesnice na náhorní planině, do vesnic domorodců a až nakonec do vesnice Kaliho, která v té době bojovala s jinou vesnicí, a Šoš se slonem jim pomohl zvítězit. Opět zde jde o zkrácení děje, Hood se snaží vystihnout situaci ve vesnici a chování domorodců.

Po nabrání sil ve vesnici se Šoš rozhodl vydat na další cestu a Kali s Meou chtěli jet s nimi, ale předtím chtěl zabít starého náčelníka, aby se neujal vlády v době, kdy tam nebude. S tím nesouhlasil Šoš ani Nela a Kali se rozhodl vzít starého náčelníka a šamana sebou na cestu, aby se nemohl ujmout vlády nad vesnicí. Karavana se vydala přes poušť směrem k oceánu. Bylo nesnesitelné horko, docházela jim voda. V noci utekl starý náčelník s šamanem a sebrali jim všechny zásoby vody, až na jeden ukrytý vak. Karavana však neměla jinou možnost, než pokračovat v cestě k oceánu. Mezitím přinesl jeden anglický voják draka, kterého vypustil Šoš, panu Tarkowskému a Rawlisonowi a ti tak získají naději, že se shledají s dětmi. Hood přidal tuto scénu s otci a drakem proto, aby navázal na další části, které teprve přijdou a také aby poukázal na to, že otcové hledání dětí nevzdali.

Děti s doprovodem se ploužili pouští a docházela jim voda. Byli vysílení a nemohli již dále. Nela již také rezignovala a všichni cítili, že přichází smrt. Jediný Šoš to nechtěl vzdát a v zoufalství dvakrát vystřelil z pušky do vzduchu, aby karavanu probral z letargie. Malá Nela se k němu přitiskla a najednou v dáli uviděla další karavanu. Radostně to řekla Šošovi a Šoš když uviděl, že to nebyl přelud, rozběhl se

s Nelou ke karavaně. V čele karavany jeli jejich otcové a shledáním film končí. V poslední části filmu vidíme další povahové vlastnosti Staše, který i přes velké zoufalství nic nevzdává a snaží se o vzpružení karavany.

Závěr filmu se více podobá Šlesického adaptaci než knižní předloze.

5 SROVNÁNÍ OBOU ADAPTACÍ

Pokud porovnáme obě filmové adaptace jak s knihou tak vzájemně, dospějeme k jednoznačnému závěru a tím je, že film režiséra Ślesického byl natočen takřka jako věrná filmová adaptace knihy, zatímco Hoodův film upozadil věrnost knižní předlohy ve prospěch atraktivity pro diváky. Prvním znakem, který podporuje výše uvedené tvrzení je délka adaptací, Ślesického adaptace trvá 184 minut, tedy déle než 3 hodiny, zatímco Hoodova pouze 110 minut. Další výrazným rysem jsou věrné exteriéry a vedlejší postavy Ślesického filmu, které zobrazují skutečnou poušť a prales, zničené města Chartúm a Fašódu, všichni Arabové ve filmu hovoří arabsky a jsou překládány do polského jazyka v rámci titulků, mimo jiné se zde projevuje nedokonalost zpracování této technologie v počátku osmdesátých let, neboť titulky jsou bílé a někdy velmi špatně čitelné. Naproti tomu Hoodova adaptace poušť zobrazuje pouze krátce a méně realisticky. Arabové hovoří polsky, což je pro mladého diváka počátku jednadvacátého století nesporná výhoda, byť film trpí na autentičnosti. Velmi zajímavé je i srovnání počtu diváků, kteří navštívili jednotlivé filmy. Dle dostupných informací navštívilo Hoodovu adaptaci v letech 2001 až 2005 2,2 miliónů diváků⁴⁹ zatímco Ślesického adaptaci v letech 1974 – 1989 takřka 31 miliónů diváků⁵⁰. Samozřejmě, že tyto čísla nelze absolutně porovnávat, neboť jsou za rozdílná období, přesto to něco vypovídá o úspěchu té či oné adaptace.

V knize je vykresleno velice silné Stašovo křesťanství a to nejen když nepřijme islámské náboženství, ale i když učí své náboženství domorodé černochoy, kteří je při cestě doprovází a následně je křtí. V obou filmech je Stašovo křesťanství také ukázáno, ale v menším měřítku než je tomu v knize. Scéna o učení jeho víry popsaná výše, je z obou adaptací vypuštěna. Přesto lze říci, že Ślesického adaptace obsahuje více křesťanských motivů než Hoodova. Sienkiewicz charakterizoval postavu Staše jako mladého, silně věřícího Poláka, což Władysław Ślesický více méně dodržel, zatímco Gavin Hood přizpůsobil film modernímu mezinárodnímu publiku, které není tak svázáno s křesťanstvím.

Pokud porovnáme obě filmové adaptace z hlediska změn vedlejších postav, můžeme konstatovat, že oba autoři vynechali kapitána Glena a důstojníka Claryho, kteří

⁴⁹ MICZKA, T. *Raport o stanie polskiej kinematografii* [on-line]. cit. 2016-03-16. Dostupné z: http://www.kongreskultury.pl/library/File/RaportKinema/kinematografia_raport_w.pelna.pdf.

⁵⁰ Wikipedie, *Lista filmów z największą liczbą widzów w Polsce* [on-line]. cit. 2016-03-16. Dostupné z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Lista_film%C3%B3w_z_najwi%C4%99ksz%C4%85_liczb%C4%85_widz%C3%B3w_w_Polsce#cite_note-raport_o_stanie_kina-14.

sice měli v knize pouze epizodní role, nicméně pro závěr knihy byli důležití, neboť to byli oni, kdo zachránil děti a karavanu od smrti žízni. Role zachránců byla v obou adaptacích svěřena otcům Staše a Nely, což bylo pro příběh podstatně věrohodnější. Další postavy jsou již rozdílné v jednotlivých adaptacích. Např. Šlesický přidal postavu arabského obchodníka, který Fatmě poradil, jak se vykoupit ze zajetí v Port Saidu a to únosem dětí a zároveň donesl do zahrady štíra, který uštkl slečnu Olivierovou. Naopak Hood vynechal postavu Nasiba - černošského sluhy Lindeho.

Oba režiséři však ve vzácné shodě změnili děj pojící se s postavou Chamise, který v knize realizoval únos a zůstal na straně únosců, za což zaplatil životem kulkou ze Stašovy pušky. V obou adaptacích sledujeme uvědomění si chyby Chamisem a jeho přechod na stranu unesených dětí, byť jeho život rovněž skončí v údolí, avšak ve starší adaptaci rukou Gebra a v novější jednoho z beduínů. V obou však Chamis chrání vlastním tělem život Nely. Snahou režisérů pravděpodobně bylo zdůraznit možnost nápravy špatného rozhodnutí jinak dobrého člověka, bez ohledu na barvu jeho pleti.

Zároveň lze říci, že oba režiséři se snažili zhmotnit postavu Smajna, který v knize existuje pouze jako postava, o které se mluví, ale není přímo účastna děje. Šlesického adaptace Smajna zmiňuje pouze okrajově a to ve chvíli kdy Staš s Kalim narazili na něj a jeho lidi, kteří loví otroky a zvěř. Hoodova adaptace udělala ze Smajna jednu z významných vedlejších postav, neboť ho lze určit nejen za původce nápadu unést děti, ale i za nejkrutější postavu filmu, jelikož nařídil Řekovi Kaliipolovi zabít děti po jejich příjezdu do Chartúmu.

Porovnáním z hlediska zachování děje knihy ve filmových adaptacích můžeme konstatovat, že Šlesický se držel, pokud to bylo možné, věrně knihy, zatímco Hood provedl velké množství úprav a zkratk. Šlesický ve své filmové adaptaci víceméně dodržel úvodní část knihy, stejně tak jako v části únosu putování pouští a Stašovy snahy o útěk. Hood upravil jak úvodní část, tak i putování pouští, které zkrátil a např. první Stašův pokus o útěk zasadil do oázy, kde se arabští únoscí právě modlili. Další část obou filmů je z hlediska dějového vcelku podobná jak mezi filmy vzájemně, tak v porovnání s knihou. Naopak putování z Chartúmu do Fašódy, které je obsahem děje jak knihy, tak Šlesického adaptace, v Hoodově adaptaci chybí. Rovněž děj po zabití lva a únosců se odlišuje ve filmech od knihy, podstatně více, je to však patrné u Hoodovy adaptace.

První Šlesického adaptace svou věrností vhodná pro ty, kteří již knihu četli a jsou seznámeni s dějem a příběhem, přičemž je zajímavá, jak si režisér poradil s filmovou

adaptací. Druhá filmová adaptace knihy režisérem Hoodem je pak spíše vhodná pro ty, kteří knihu neznají, nebo pozapomněli na její obsah a mají zájem o dobrý dobrodružný film pro děti a mládež.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo představení knihy Pouští a pralesem a analýza její dvou filmových adaptací od režisérů Władysława Ślesického a Gavina Hooda. V první kapitole jsem představila knižní předlohu Henryka Sienkiewicze tvorbu tohoto známého spisovatele a jeho život. Dále jsem přiblížila pojem filmová adaptace podle Janiny Koblewskiej, která se přímo zabývá touto problematikou ve své knize. Někteří autoři nazývají filmové adaptace druhým proudem literatury. Koblewská dokonce přirovnává scénář filmu ke zcela novému literárnímu dílu.

Režisér Władysław Ślesický byl aktivním členem národního odboje za druhé světové války a po jejím skončení vystudoval Státní vyšší filmové škole v Lodži a věnoval se dokumentárním filmům. Pouští a pralesem byl teprve jeho druhým celovečerním filmem. Ślesický natočil velmi věrnou adaptaci knihy, jeho postavy jsou velmi autentické, stejně jako exteriéry pouště, pralesa či arabských měst. Nevýhodou filmu je jeho délka, trvá déle než 3 hodiny a snaha o autentičnost vedla režiséra k využití arabských herců a arabštiny při jejich rozhovorech, které jsou tlumočeny pomocí titulků. Ty jsou však v bílé barvě a někdy velmi špatně čitelné, zvláště na světlém pozadí.

Režisér Gavin Hood vyrůstal v Jihoafrické republice a má zažitě africké a arabské reálie. Původně točil vzdělávací pořady pro jihoafrickou vládu, ale v roce 2005 získal Oscara za film Tsotsi. Jeho filmová adaptace je dobrodružným filmem pro děti a mládež, který má strhující děj. Přesto je nutné konstatovat, že knižní předlohu použil Hood jako jakousi kostru příběhu a šlo mu více o napětí než převedení knižní předlohy na plátno. Délka filmu je pouze 110 minut, Arabové mluví polsky a to vše je příznivé pro mladé diváky respektive rodiny s dětmi.

Závěrem je možno říci, že oba filmy jsou natolik rozdílné, že jasně dokumentují možnosti filmové adaptace, tedy věrný přenos knižní předlohy na filmové plátno anebo využití knihy jako „dárce příběhu a postav“ s tím, že si režisér a scénárista upraví knižní předlohu dle svých představ a zájmu potencionálního okruhu diváků.

Seznam literatury

BLEDNICKA, D. *Ekranizacje W pustyni i w puszczy* [on-line]. cit. 2016-03-18.

Dostupné z: <http://w-pustyni-i-w-puszczy.klp.pl/a-8563.html>, vlastní překlad.

BUBENÍČEK, P. *Filmová adaptace: Hledání interdisciplinárního dialogu*. Iluminace: Časopis pro teorii, historii a estetiku filmu, Praha: Národní filmový archiv, 22/2010, č. 1. (77), s.7 – 21.

GRABOWSKA, M. *Mały słownik pisarzy polskich*. 3. vyd., Warszawa: Wiedza powszechna, 1972, vlastní překlad.

JAKUBIAK, E. *Sienkiewicz na scenie i na ekranie* [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://www.profesor.pl/publikacja,16431,Artykuly,Sienkiewicz-na-scenie-i-na-ekranie>, vlastní překlad.

LUDOROWSKI, L. *Sienkiewicz wobec Europy*. Lublin: Zarząd Główny w Lublinie, 2004, ISBN 9788391602584, vlastní překlad,

KABIESZ, E. *W pustyni i puszczy* [on-line]. cit. 2016-02-15. Dostupné z: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZS/rec_wpustyni_wpuszczy.html, vlastní překlad.

KULICZOWSKA, K. *Arcydzieło hipnozy* [on-line]. In: Kino, ročník 1973, č. 10, str. 12 - 19. Dostupné z: http://archiwum.kino.org.pl/index.php?action=article_show&id=6729, vlastní překlad.

NOFER, A. *Henryk Sienkiewicz*. Warszawa: Wiedza powszechna, 1959, vlastní překlad.

MICZKA, T. *Raport o stanie polskiej kinematografii* [on-line]. cit. 2016-03-16. Dostupné z: http://www.kongreskultury.pl/library/File/RaportKinema/kinematografia_raport_w.pelna.pdf, vlastní překlad.

MONACO, J. *Jak číst film: svět filmů, médií a multimédií: umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2004. ISBN 80-00-01410-6.

MRAVCOVÁ, M. *Literatura ve filmu*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1990.

MAJCHROWSKI, S. *Pán Sienkiewicz*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1977.

PAWLOWSKI, A. *Burza w piaskownicy* [on-line]. cit. 2016-02-16. Dostupné z: <http://www.filmweb.pl/reviews/Burza+w+piaskownicy-208>, vlastní překlad.

ROMANOWSKA, D. *Gavin Hood* [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://film.onet.pl/gavin-hood#>, vlastní překlad.

SIENKIEWICZ, H. *Pouští a pralesem* 1. vyd. Třebíč: Akcent-Blok. 2000. Překlad Karel Málek, Ilustrace Věnceslav Černý.

WACNIK, M. *Srovnání dvou českých překladů Sienkiewiczowa Quo vadis* Diplomová práce, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 2010, [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/93062/> .

Gavin Hood [on-line]. cit. 2016-04-18. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/tvurce/3994-gavin-hood/>

Gavin Hood – Scenarzysta i reżyser [on-line]. cit. 2016-03-18. Dostupné z: <http://stopklatka.pl/news/gavin-hood-scenarzysta-i-rezyser,wiecejNewsow,2>, vlastní překlad.

Historie.cs *Belle Époque. Jak se žilo na přelomu 19. a 20. století* [on-line]. cit. 2016-04-09. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1055549-belle-epoque-jak-se-zilo-na-prelomu-19-a-20-stoleti>.

Henryk Adam Alexandr Pius Sienkiewicz [on-line]. cit. 2016-02-18. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/sienkiewicz>.

Henryk Sienkiewicz [on-line]. cit. 2016-04-20. Dostupné z: http://niniwa22.cba.pl/psb_henryk_sienkiewicz.htm, vlastní překlad.

Chamtivost [on-line]. cit. 2016-04-20. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/9378-chamtivost/prehled/>

Sienkiewicz Henryk – Pouští a pralesem [on-line]. cit. 2016-04-09. Dostupné z: <http://www.cesky-jazyk.cz/ctenarsky-denik/henryk-sienkiewicz/pousti-a-pralesem.html>.

1. wersja filmu „W pustyni i w puszczy” według Władysława Ślesickiego z 1973 roku [on-line]. cit. 2016-04-09. Dostupné z: <http://obiewersjefilmuwpustyniiwpuszczyistasinel.blog.onet.pl/2010/02/10/1-wersja-filmu-w-pustyni-i-w-puszczy-wedlug-wladyslawa-slesickiego-z-1973-roku/>, vlastní překlad.

Wikipedie, *Britské impérium* [on-line]. cit. 2016-03-15. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Britské_impérium.

Wikipedie, *Lista filmów z największą liczbą widzów w Polsce* [on-line]. cit. 2016-03-16. Dostupné z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Lista_film%C3%B3w_z_najwi%C4%99ksz%C4%85_liczb%C4%85_widz%C3%B3w_w_Polsce#cite_note-raport_o_stanie_kina-14, vlastní překlad.

Władysław Ślesicki [on-line]. cit. 2016-03-08. Dostupné z: <http://culture.pl/pl/tworca/wladyslaw-slesicki>, vlastní překlad.

Recenzja "W pustyni i w puszczy" [on-line]. cit. 2016-02-15. Dostupné z: http://film.wp.pl/id,1278,rid,40793,title,W-pustyni-i-w-puszczy,type,internaut,film_recenzja.html?ticaid=116b87, vlastní překlad.

Životopis – Henryk Sienkiewicz [on-line]. cit. 2016-02-20. Dostupné z:
<http://www.spisovatele.cz/henryk-sienkiewicz#cv>.

Abstract

Comparative study of film adaptations of novel In desert and wilderness by Henryk Sienkiewicz

Keywords: Film adaptations, Henryk Sienkiewicz, In Desert and Wilderness, Władysław Ślesicki, Gavin Hood

This bachelor thesis deals with film adaptations from a novel by the writer Henryk Sienkiewicz In Desert and Wilderness. Introduction is focused on the author the novel and his work and approach of the book In Desert and Wilderness. Further thesis focuses directly on the definition of film adaptations and directors - Władysław Ślesicki and Gavin Hood - on their life and work. Next, the paper compares the differences between the book and two film adaptations and based on the differences between movies I analyze changes in films and why they occurred.

Streszczenie

Porównanie filmowych adaptacji pierwowzoru książki Henryka Sienkiewicza W pustyni i puszcy

Słowa: klucze: filmowe adaptacje, Henryk Sienkiewicz, W pustyni i puszcy, Władysław Ślesicki, Gavin Hood

Praca licencjacka zajmuje się filmowymi adaptacjami pierwowzoru książki Henryka Sienkiewicza W pustyni i puszcy. Wstęp pracy jest poświęcony autorowi i jego twórczości i przedstawieniu książki W pustyni i puszcy. Dalej się koncentruje na definicji filmowych adaptacji i na reżyserach adaptacji Władysławu Ślesickim i Gavinu Hoodowi ich życiem i twórczością. Praca zajmuje się różnicami między książką i filmowymi adaptacjami i na podstawie różnic między filmami próbuje zanalizować zmiany w filmach i dlaczego one były zrobione.

Anotace

Autor: Simona Bernatíková

Fakulta: Filozofická

Katedra: Slavistika, sekce polonistiky

Název bakalářské práce: Srovnání filmových adaptací knižní předlohy **Pouští a pralesem** od Henryka Sienkiewicze

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Izabela Szulc - KSO

Počet znaků: 78 646

Počet příloh: 0

Klíčová slova: filmové adaptace, Henryk Sienkiewicz, Pouští a pralesem, Władysław Ślesicki, Gavin Hood

Bakalářská práce se zabývá filmovými adaptacemi podle knižní předlohy spisovatele Henryka Sienkiewicze Pouští a pralesem. Úvod je zaměřen na autora a jeho tvorbu a přiblížení obsahu knihy Pouští a pralesem. Dále se práce zaměřuje přímo na definici filmových adaptací a na režiséry Władysława Ślesického a Gavina Hooda na jejich život a tvorbu. Následně práce porovnává rozdíly mezi knihou a oběma filmovými adaptacemi a na základě rozdílu mezi filmy, analyzuje změny ve filmech a proč k nim došlo.